

УДК 355.216:355.211.3(436+439):77:069:908(477.86-21Івано-Франківськ)

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-7030-2025-2-27-41>**Олійник Олег Васильович,**

доктор філософії, провідний науковий співробітник

Івано-Франківського краєзнавчого музею,

м. Івано-Франківськ, Україна.

olegoliynuk826@gmail.com<https://orcid.org/0000-0001-5612-7236>**Довган Юрій Любомирович,**

кандидат історичних наук,

доцент кафедри всесвітньої історії

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна.

yurii.dovhan@cnu.edu.ua<https://orcid.org/0009-0006-4704-2365>**ОДНОРІЧНІ ДОБРОВОЛЬЦІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ АРМІЇ НА ФОТОГРАФІЯХ
З ФОНДІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

Одним із найважливіших елементів, необхідних для існування будь-якої держави, є збройні сили, що свою чергу вимагає підготовки офіцерських кадрів. Специфічною особливістю цих процесів у цісарсько-королівській армії було таке явище, як однорічні добровольці. Саме військовослужбовцям цієї категорії, що зображені на фотографіях з фондів Івано-Франківського краєзнавчого музею, присвячена ця публікація.

Мета статті – провести всебічне джерелознавче дослідження фотографій однорічних добровольців австро-угорської армії, які зберігаються у фондах Івано-Франківського краєзнавчого музею та висвітлити специфіку такого явища в армії монархії Габсбургів, як однорічна військова служба та охарактеризувати історичні умови, в яких були зроблені фото. Автори публікації також прагнуть ввести ці світлини в науковий обіг для того, щоб вони могли бути опрацьовані широким колом дослідників.

Для проблематики нашої статті важливе значення мають наукові праці присвячені однорічним добровольцям та офіцерам-резервістам австро-угорської армії. Серед них варто відзначити публікацію Дмитра Адаменка «Однорічні добровольці – одне з джерел поповнення війська офіцерами», в якій автор детально висвітлюючи вказані питання, подає численні ілюстрації, характеризуючи специфіку однострою однорічників (Адаменко, 20 березня 2020). Вимоги до кандидатів у однорічні добровольці, специфіку підготовки та проходження служби у мирний час і в період війни аналізує у цілому ряді своїх статей Олександр Лосєв (Лосєв, 2017; Лосєв, 2018; Лосєв, 2019). У книзі «Славні рутенці. Українські полки австро-угорської армії, 1801–1918 рр.» Ярослав Тинченко також розлого описує умови проходження однорічної служби в цісарсько-королівській армії та флоті (k.u.k.AuF., Kaiserliche und Königliche Armee und Marine) (Тинченко, 2024).

Окрім того, різні аспекти досліджуваної проблеми розглянуто у працях присвячених структурі збройних сил Австро-Угорщини. Серед них дисертаційні дослідження Сергія Чолія «Формування австро-угорських збройних сил у внутрішній політиці Габсбурзької Монар-

хії, 1868–1914 рр.» (Чолій, 2012) та Андрія Лозинського «Збройні сили Австро-Угорщини (1867–1918 рр.)» (Лозинський, 2006).

На нашу думку, варто зазначити, 28 грудня 1866 р. було опубліковано цісарське розпорядження про зміни до військового закону та прогнозоване запровадження загального військового обов'язку. Цей закон містив перехідні положення, які через два роки були включені до нового повноцінного військового закону. Дане розпорядження серед іншого передбачало можливість однорічної військової служби для осіб, які мали здібності та потребували довшого часу для опанування професії, або ж мали важливу цивільну роботу (Чолій, 2012, с. 53–54).

Відповідно, 5 грудня 1868 р. у новопосталій Австро-Угорській монархії було запроваджено загальний військовий обов'язок. Кожен чоловік, якому мав виповнитися 21 рік, починаючи з 1 січня поточного року, мав бути призваний на військову службу. У сухопутних військах термін служби становив 3 роки, у ландвері (гонвенді) – 2 роки, на флоті – 4. Після відбуття служби чоловік зараховувався у резерв (Тинченко, 2024, с. 19).

Закон 1868 р. зберігав право на відстрочку для окремих категорій населення. Окрім того, було розширено можливості з проходження активної військової служби впродовж одного року для осіб з повною середньою освітою. Вони отримували звання однорічників-добровольців та після проходження служби могли здавати іспити на отримання звання офіцерів запасу. Правом однорічної служби користувалися також медики, ветеринари, фармацевти, машиністи та моряки. Із загального числа осіб, які отримували відстрочки від служби чи звільнення, окрему частину зараховували напряму до ерзац-резерву: вчителів народних шкіл, власників спадкових земельних володінь, які самі вели господарство, кандидатів на духовне звання. Ерзац-резервісти призивалися лише на 8-тижневі навчання.

Солдати, які знаходилися в резерві, мали відбути по три військові збори тривалістю до 4 тижнів кожен, переважно на 2, 4 та 6 роках служби в резерві. Призив на дійсну службу вважався одним збором. Водночас, для людей, які не відвідували зборів в конкретному році, було встановлено щорічні одноденні оглядові збори (Чолій, 2012, с. 61–62).

Згідно з «Військовим законом» (Wehrgesetz für das Heer in der ö-u. Monarchie), що прийняли в 1869 році, кожному молодому людині чоловічої статі, яка досягла віку 19 років, вносили до списків австрійського або угорського ополчення в залежності від місця проживання в двоєдиній державі. Коли юнакові виповнювався 21 рік, сліпий жереб на призовній комісії вирішував, чи потрапить він на строкову дійсну службу або й надалі залишиться у військовому резерві (Адаменко, 20 березня 2020).

Особи, які на час призову, закінчили повний курс цивільної гімназії або реальної школи і отримали атестат зрілості (т. зв. матуру), мали право вступити на службу на правах «однорічного добровольця». Заявити про таке рішення потрібно було одразу після виповнення 17-річчя (Лосев, 2018). Д. Адаменко зазначає, що молода людина мала ухвалити рішення саме заздалегідь, щоб не виникало спокуси відмовитися від служби, якщо жереб на призовній комісії залишить його в резерві (Адаменко, 20 березня 2020).

З іншого боку, Я. Тинченко підкреслює, що австрійські закони були досить гнучкими до студентів: юнаки мали право отримати відтермінування не лише до моменту завершення навчання, а й до часу, коли вони влаштувалися на цивільній службі й набули там практичних навичок.

Проходити однорічну службу ці юнаки мали право за власний рахунок або за державний кошт. У першому випадку однорічник мешкали у приватних помешканнях, могли самі обрати, де їм харчуватися і у якого кравця пошити форму. У другому – жили у казармах з солдатами і були на повному забезпеченні збройних сил (Тинченко, 2024, с. 52). Річні витрати однорічного добровольця на власному утриманні були наступними: зброю та екіпірування отримували за плату в 23 крони; обмундирування – 120 крон; харчування – 312 крон. В кінноті потрібно було також мати придатного до строкової служби коня та кінське

спорядження. Якщо таких не було, доброволець додатково платив за коня 657 і за спорядження 32 крони.

Юнаків, які обрали однорічну службу, як і інших призовників, відправляли до військових частин з 1 жовтня року призову. На старті на всіх чекала звичайна 8-тижнева первинна підготовка, під час якої новобранців знайомили з азами військової служби. З 1 грудня добровольців збирали разом в так звані школи однорічних добровольців (Einjährig-Freiwilligerschule) (Адаменко, 20 березня 2020), які відкривалися при всіх полках спільної армії та ландверу, у полках гонведу – при управліннях округів гонведу, у кавалерії й артилерії – при штабах бригад і т.п., де вони проходили програму скороченого курсу військових предметів шкіл кадетів. На чолі таких шкіл ставили відряджених офіцерів у ранзі гауптмана (капітана), характер навчання був строго практичним.

Після успішного складання іспитів з теоретичних і практичних дисциплін «однорічники» отримували звання «титулярного фельдфебеля» (з 1909 р. – «кадет-аспірант резерву», з 1912 р. – «кадет резерву (Reservekadett)») і поверталися дослужувати свої строки до своїх частин. Як правило, до 1 січня вони очікували присвоєння звання «фенріх резерву».

Після того, звільнившись у резерв, протягом наступних трьох років, при проходженні обов'язкових військових зборів, вони отримували звання «лейтенант резерву» (Лосєв, 2018). Офіцер-резервіст після завершення року служби впродовж свого життя мав ще чотири рази по одному місяцю відбутися на військових навчаннях (вправах) (Тинченко, 2024, с. 55).

За даними 1912 р. щорічно вступало у збройні сили близько 6,5 тисяч «однорічників», 75% з яких успішно здавало іспити. Олександр Лосєв в одній із своїх публікацій відзначає, що саме на цю категорію, офіцерів резерву – випав найбільший тягар Першої світової війни (Лосєв, 2017). Загалом у 1914 р. австро-угорське спільне військо налічувало близько 18 000 кадрових офіцерів, а також 14 000 офіцерів резерву. Для збройних сил, які після оголошення мобілізації збільшили свій загальний склад з 400 000 до 3 000 000 чоловік, це було зовсім небагато. Проблему погіршили катастрофічні втрати в офіцерському складі, що спіткали австро-угорські збройні сили на початковому етапі війни. Школи кадетів та військові академії були нездатні їх компенсувати.

Д. Адаменко підкреслює, що проблему нестачі командного складу можна було вирішити майже виключно через прискорену підготовку офіцерів. Він зазначає, що для реалізації цього завдання система навчання однорічних добровольців підходила найбільше – потрібно було лише реорганізувати її, щоб збільшити потік добровольців (Адаменко, 20 березня 2020).

О. Лосєв вказує, що на початку 1915 р., були внесені певні зміни до програм підготовки офіцерів резерву. По-перше, змінилися вимоги освітнього рівня – з 8 класів гімназії чи реальної школи до 6. По-друге, крім існуючих кадетських шкіл, було відкрито велику кількість шкіл офіцерів резерву (Reserveoffiziersschulen), де діяла уніфікована система підготовки. Протягом війни школи офіцерів резерву діяли при всіх піхотних, кавалерійських, артилерійських полках, полках ландверу і гонведу, Школи діяли при всіх управліннях корпусів і військових навчальних закладах. Свої школи офіцерів резерву мали і добровольчі з'єднання, у т. ч. Польські легіони і легіон Українських січових стрільців. По-третє, для піхоти, єгерських батальйонів і санітарних служб строк підготовки скоротили до 12 тижнів: 6 тижнів початкової підготовки у навчальному підрозділі (ерзац-депо), і 6 тижнів інтенсивної (в основному практичної) підготовки у школі офіцерів резерву. Випускників шкіл офіцерів резерву могли включити відразу після їх закінчення у маршові поповнення або кращих із них використати як інструкторів у ерзац-депо. По-четверте, для кавалерії, артилерії та технічних військ передбачалась «подовжена» підготовка до 16 тижнів: 8 тижнів початкової підготовки в ерзац-депо і 8 тижнів інтенсивної підготовки у школі офіцерів резерву. Програма 8-тижневої підготовки у школі офіцерів резерву поділялася так: 4 тижні інтенсивної фахової підготовки і 4 тижні для піхотної підготовки (Лосєв, 2019).

Випускникам шкіл офіцерів резерву надавали звання «кадет-аспірант» (Kadettaspirant). Ще два місяці отримані знання треба було підтвердити на фронті, після чого випускник міг претендувати на звання «кадет резерву». У майбутньому можна було претендувати спочатку на звання «фенріх резерву», а потім – «лейтенант резерву».

Нова система підготовки почала швидко приносити свої плоди: до кінця 1915 р. загальна кількість офіцерів досягла 130 000 чоловік, а на 1 жовтня 1918 р. – 188 000. З них лише 35 000 були кадровими військовими, які отримали повну військову освіту до війни або скорочену освіту воєнного часу в вищих і середніх військово-навчальних закладах.

Д. Адаменко відзначає *«Офіцери резерву фактично замінили на передовій кадрових командирів. Ці люди заплатили кров'ю чималу ціну за амбіції своїх монархів, і саме їм довелося стати офіцерським кістяком нових національних армій у війнах, що вибухнули після розпаду Австро-Угорщини»* (Адаменко, 20 березня 2020). У свою чергу, Я. Тинченко відзначає, що сама через службу в якості однорічних добровольців шлях до офіцерської кар'єри пройшло чимало майбутніх командирів легіону Українських січових стрільців та Галицької армії (Тинченко, 2024, с. 52). Крім того, враховуючи вимоги для проходження однорічної служби, цілком логічним є те, що серед них опинилось загалом багато представників української інтелігенції. Тому, на нашу думку, вартими детального дослідження є усі світлини однорічників.

У фондах Івано-Франківського краєзнавчого музею знаходиться цілий ряд фотографій, на яких, з великою імовірністю, зображено вояків австрійської армії періоду Першої світової війни, котрі були однорічними добровольцями. Серед них окремої уваги заслуговує одна світлина розміщена на поштовій листівці. Вона є особливо цінним історичним джерелом, оскільки безпосередньо на самому фото чітко видно напис на таблиці, яку тримають військові, про те, що перед нами українські однорічні добровольці. Також у цьому тексті вказано, що на фото зроблене лютому 1916 р., вояки 24 піхотного полку (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-108169, Оф-2384).

Варто зазначити, що 24 піхотний полк Ріттера фон Куммера Фелькенфельда, це один із найстаріших полків, як в австро-угорській, так і в інших європейських арміях. Вважається, що він

Фото 1. Українські однорічні добровольці. 27 лютого 1916 р.

Джерело: Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-108169, Оф-2384

був створений 1629 р. Проте, Я. Тинченко зазначає, що згідно з дослідженням полкового історика, підрозділ був заснований 1619 р. З 1801 р. він почав комплектуватися з українців. Останньою військовою компанією полку перед Першою світовою війною стала участь у придушенні повстання в сербській частині Боснії та Герцеговини. 17 вересня 1878 р. він взяв штурмом м. Нові Брчко (Тинченко, 2024, с. 13, 147, 152).

Округом поповнення полку була Коломия. Станом на 1914 р. у полку служило 79% українців та 21% представників інших народів. Штаб розміщувався у м. Львів; 1-й батальйон – м. Коломия; 2-й, 3-й батальйони – м. Відень; 4-й батальйон – м. Фоча (тепер місто на південному сході Боснії і Герцеговини). Полк входив до складу 59 піхотної бригади, 30 піхотної дивізії, XI армійського корпусу (Костючок, Полівчук, Щербін, 2024).

У своїх спогадах «За цісаря, за державу» Євген Яворівський вказував: «24-ий австрійський полк піхоти мав славу українського полку. Його мужства в 95 відсотках була українська. Старшини – були різних націй: німці, чехи, жиди, поляки, хорвати; було також трохи українців, головню в молодших рангах: кадети, фенріх, ляйтнанти» (Яворівський, 1937). Варто зазначити, що на фото ми можемо бачити всього 69 військових, але якість світлини, а також те, що усі вояки відповідно до пори року були одягнуті в шинелі, не дозволяє нам встановити їхні офіцерські звання. Проте, на петличях шинелей у деяких вояків чітко видно гудзики (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-108169, Оф-2384), що додатково засвідчує належність вояків на фото до однорічних добровольців. З іншого боку, слід зауважити, що на світлині гудзики пришиті не до переднього краю петлиці, а далеко позаду, але Д. Адаменко у своїй тематичній публікації, як приклад подає фотографію з таким самим розміщенням цього знаку розрізнення (Адаменко, 20 березня 2020).

З приводу мови спілкування, Є. Яворівський, у вище згаданій публікації, зазначав: «Урядова мова в полку була німецька, але в «офіцерській менажі» і приватно старшини майже всі говорили або намагались говорити по українськи. Навіть німці вчили української мови, хоча це їм трудно приходило» (Яворівський, 1937). Тож не дивно, що всі написи на табличці, яку тримають воїни, зроблені українською мовою.

На звороті поштівки є короткий лист наступного змісту: « ... дня 27/2 Дорогенька Вуйно! Картку отримав, за що красно дякую. – Посилаю Вам фотографію всіх українських одн. охотників. Чи пізнасте мене ...». Адресанткою цього листа була «Плешкан Олена вдова по священнику в Русові» (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-108169, Оф-2384).

Варто зазначити, що Олена Плешкан (1864–1957) донька стецівського пароха, громадського діяча о. Кирила Гаморака (1837–1909) мати художниці Ольги Плешкан (1898–1985). Після смерті чоловіка о. Івана Плешкана у 1902 р. вдова разом із трирічною донькою змушена шукати пристановища у своєї численної рідні: спершу на хуторі Березина у меншої сестри Анни Гаморак (1868–1953), заміжньої за відомим галицьким адвокатом й політиком Северином Даниловичем (1860–1939), пізніше в с. Русів (тепер Коломийський р-н, Івано-Франківської обл.) у наймолодшої сестри Ольги-Вікторії (1871–1914), чийм чоловіком був новеліст Василь Стефаник (1871–1936) (Шейко, 2016).

На інших фото з фондів ІФКМ, досліджених нами, не має прямих текстових вказівок на те, що сфотографовані особи були однорічними добровольцями австро-угорської армії. Одна з таких фотографій – портрет Павла Крупського. Про те, що цей військовий був однорічником свідчать гудзики на комірці мундира та характерні галуни на рукавах (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-89403, Оф-2042).

У роботі Д. Адаменко «Однорічні добровольці – одне з джерел поповнення війська офіцерами» підкреслює, що єдиним знаком приналежності до корпусу був галун «Intelligenzbörtel» шириною 1 см з вовни темно-жовтого кольору, розділений навпіл чорною (у гонведі – червоною) прострочкою. Його нашивали над обшлагами (вилогами на рукавах), причому на

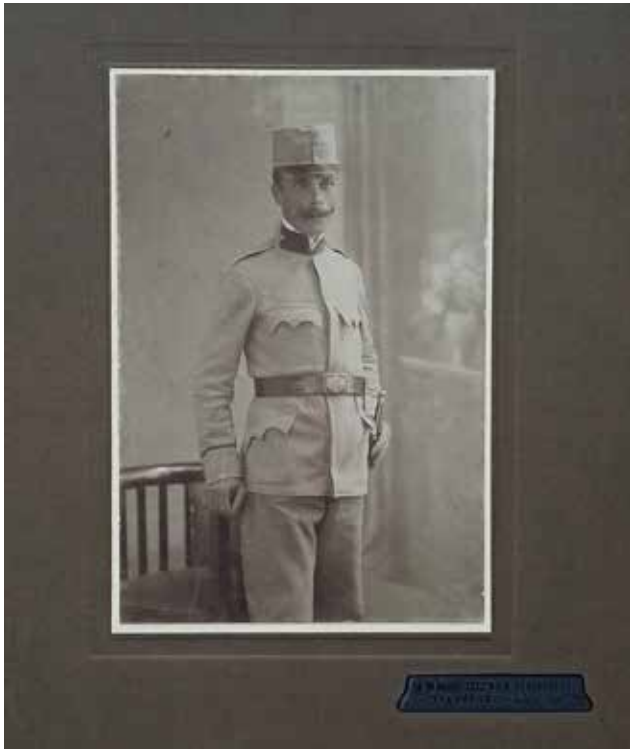

Фото 2. Павло Крупський. 19 вересня 1915 р.

Джерело: Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-89403, Оф-2042

19. IX. 1915 р. учит. в Задубівцях (1912–14) і Любківця (1921–1936)» (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-89403, Оф-2042). На нашу думку, на знімку батько письменниці, лікарки, мемуаристки, активної діячки української діаспори в Канаді Марії Адріани Кейван (Крупської) (1914–2002) – Павло Крупський. Він був директором школи, а під час польсько-української війни став старшиною УГА. П. Крупський з сім'єю, почергово жив у м. Заболотів, с. Любківці, з 1923 р. – у м. Коломиї (Васильчук, 2007, с. 107–108).

У фондах ІФКМ також зберігається копія групової світлини вояків австро-угорської армії, на якій зображені однорічні добровольці. Про те, що на фото є однорічники, як у випадку з попереднім знімком, свідчать гудзики на комірах і галуни на рукавах. Слід також відзначити, що вояки на знімку одягнуті в різні типи мундирів (особливо це помітно по комірах мундирів (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IX-828/2).

Частина вояків іще одягнуті в уніформу старого зразка. Зокрема, на них польові кітелі піхотних частин (Bluse), які з'явилися в австро-угорських збройних силах завдяки реформам ерцгерцога Альбрехта, але дещо раніше – в 1868 р. Спочатку його шили з темно-синього сукна, він замінив собою надзвичайно маркий білий кітель, який носили як при польовий, так і при парадній формі. На кітелі було чотири прорізнi кишени (дві нагрудні та дві бокові) на прихованій застібці, прикриті фігурними трьохмисковими клапанами. При запровадженні захисного обмундирування в 1908 р., зазнав незначних змін і крій кітеля – нагрудні кишени стали накладними з прихованими бічними складками.

Польовий кітель кроїли з трьох частин сукна – цільної спинки та двох боковин. До них пришивали рукави, погони та стоячий комір. Спереду кітель мав приховану застібку на шість цинкових гудзиків. Погони були довгими: лівий складався в два, правий – в півтора рази. Це було зроблено для того, щоб носити шинель у скатці через плече, і вона не спадала та не натирала шию та щоку. Правий погон був довший ще й тому, що під нього надягали плечової валик. На

польовому обмундируванні угорської піхоти спільного війська таким чином, що він ніби повторював форму фігурного обшлага парадного кітеля. У 1915 році галун вирішили замінити маленьким форменим гудзиком, який нашивали в кінці петлиці на комірі. Дослідник звертає увагу на те, що судячи з фотографій, від галуни так ніхто і не відмовився (Адаменко, 20 березня 2020). Світлина з фондів ІФКМ також підтверджує це.

Під цим портретом розміщено напис угорською мовою, що містить відомості про фотографування, в якому було зроблено фотографія. Серед іншого вказано, що воно розташовувалось м. Нагуварад (Nagyvárad) тепер м. Орадя, повіт/жудець Біхор на кордоні з Угорщиною. Це, в своє чергу, опосередковано свідчить про дислокацію підрозділу, в якому проходив службу вояк.

На звороті вказано час, коли було зроблено фото – 19 вересня 1915 р. Також з другої сторони світлини подано наступні відомості: «Павло Крупський учитель з Снятинщини, писав до В. Стефаніка в астр. армії. ...

Фото 3. Копія світлини однорічних добровольців 1916 р.

Джерело: Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-ІХ-828/2

нього нашивали кольорові суконні петлиці (Kragenparoli), колір яких відповідав полковому (або роду військ, якщо мова йшла про ландвер, гонвед або ландштурм).

Під коміром солдати носили краватку-«слинявчик» (Halsbinde) з чорної бавовняної тканини або полотна, що застібався позаду на пряжку. Зверху вшивали шматок білої матерії (так, щоб визирав край) (Адаменко, 4 березня 2020). Попри низьку якість досліджуваної світлини, такі елементи уніформи, під коміром-стійкою, можна поміти як мінімум у трьох вояків.

Варто зазначити, що декілька військових на цьому фото одягнуті у однострої іншого, новішого зразка (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-ІХ-828/2). Зокрема, новий мундир був з відкладним коміром замість коміру-стійки. Це співпало зі скасуванням у всьому війську кольорових петлиць наприкінці 1916 р. (і введення уніформи нового зразка і кольору). Висока вартість та нестача фарбників для сукна змусили австрійську владу до економії. Замість них наказом від 27 листопада 1916 р. запроваджувалися тонкі стрічки «прикладного кольору» полку, які нашивалися поперек коміру по місцю, де раніше був край петлиці (Ющенко, 2023; Монолатій, 2008, с. 31).

Варто зазначити, що з семи вояків одягнутих у мундири з відкладними комірами, у чотирьох петлиці темнішого кольору ніж решта уніформи. На нашу думку, це зумовлено тим, що оригінальне фото, з якого було виготовлено копію, зроблене в період, коли від початку нововведень в уніформі пройшло не багато часу.

Загалом на фото зображено 13 солдатів, що розмістились в два ряди. Попереду, сидять 5 військових, а іще 8 – стоять позаду. Усі вони належали до нижчих чинів (окрім згаданих гудзиків на комірах, не мають жодних інших відзнак). У першому ряді, крайній праворуч (по відношенню до глядача) сидить Микола Мельник (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-ІХ-828/2).

Микола Матіїв-Мельник (Мельник Микола Матвійович – 1890–1947) – педагог, письменник, старшина УГА, громадський діяч. М. Мельник народився у м. Яблунів (тепер селище у Косівському р-ні, Івано-Франківська обл.). Він був випускником Коломийської української гімназії (1910 р.). Вивчав філософію, музику у Львівському, Чернівецькому та Віденському університетах. Викладав у українську і німецьку мови, грав на скрипці, керував хором.

До лав австро-угорської армії Матіїв-Мельник був мобілізований у травні 1915 р. Того ж року, за доносом, М. Мельник був звинувачений у державній зраді і ув'язнений. Після звільнення з під варті у лютому 1916 р. його скерували до запасного коша 55-го піхотного полку в м. Бельсько (тепер в складі м. Бельсько-Бяла, Польща), звідки потрапив на фронт; після поранення на початку 1918 р. повернувся додому (Васильчук, 2019). Після проголошення ЗУНР М. Мельник заснував і редагував повітову газету «Наша земля». Навесні 1919 р. увійшов до складу УГА, був референтом пропаганди, писав літературні твори. 1927 р. переїхав до Львова, де займався викладацькою діяльністю.

У 1920–1930-і рр. активно співпрацював з різними Галицькими часописами, у яких публікував свої вірші, новели й поеми. Сучасники відзначали художню цінність його прози. Його збірник новел «На чорній дорозі» (1930 р.) визнали найкращою книжкою року у Галичині. Микола Матвійович уклав пісенник для молодіжних лугових організацій «Запорожець» (1923 р.), до якого ввійшов «Луговий гімн» на його слова та записані ним на війні пісні, створені стрільцями. Під час німецької окупації був серед тих, хто 30 червня 1941 р. проголосив Акт про відновлення Української держави, зокрема зачитав його на Львівському радіо, в якому очолював літературну студію. З початком нацистських переслідувань він повернувся до м. Коломия, де вчителював у промисловій школі і за сумісництвом – у гімназії. У 1944 р. М. Мельник емігрував до Австрії, 1947 р. – до США (Савчук, 2018).

У свою чергу це, на нашу думку, може свідчити про те, що досліджувана світлина є фотографією вояків 55 піхотного полку Ніколи I, короля Чорногорії. Цей підрозділ був створений 1799 р. у Валлонії. Після втрати Австрією цього регіону він був переведений до Східної Галичини, де почав комплектуватися місцевими новобранцями. З 1 листопада 1852 р. полк мав № 55. Навесні 1874 р. цей підрозділ був переведений з м. Відень до м. Львів (Тинченко, 2024, с. 155–156, 159). Округ його поповнення – Бережани. Станом на 1914 р. у полку служили: 59% українців, 41% інші. Штаб, 2-й, 4-й батальйони дислокувались у м. Львів; 1-й батальйон – у м. Бережани; 3-й батальйон – Великі Мости. Полк входив до складу 21 піхотної бригади, 11 піхотної дивізії, XI армійського корпусу (Костючок, Полівчук, Щербін, 2024).

В Івано-Франківському краєзнавчому є і портрет однорічного добровольця, який можна датувати останнім роком Першої світової війни. Гудзик на комірці мундиру у цього офіцера свідчить, про те, що на фото однорічник. В поєднанні з трьома зірками та галуном, це вказує на те, що перед нами кадет однорічний доброволець (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IV-798). Д. Адаменко в публікації присвяченій однорічним добровольцям відзначає, що уніформа кадетів була такою ж, як й у нижніх чинів, які проходили строкову службу. Причому, як польова, так і парадна. Відмінності були в знаках розрізнення: починаючи з «кадета без рангу», на комір парадного кітеля та петлиці на комірці повсякденного по передньому краю і низу нашивали унтер-офіцерський галун шириною 13 мм з шовку темно-жовтого кольору. Далі шестикілочними зірочками позначали ранг так само, як й у єфрейторів і унтер-офіцерів строкової служби. При такій системі виходило, що кадет-цугсфюрер носив знаки розрізнення звичайного фельдфебеля (Адаменко, 20 березня 2020).

На досліджуваному фото видно, що вояк був тричі нагороджений австрійськими військовими відзнаками. Першою зліва на мундирі розташована медаль «За хоробрість» з профілем імператора Франца Йосифа I (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IV-798). Нагороду, як «Пам'ятну монету», 19 липня 1789 р. розпорядився заснувати імператор Йосиф II. Зовнішній вигляд нагороди в загальних рисах зберігся до кінця існування імперії. Змінювались лише профілі імператорів та деякі деталі реверсу. На реверсі розміщувались шість схрещених армійських штандартів, на двох перших було видно герб Ерцгерцогства Австрійського. Поверх штандартів знаходився лавровий вінок, всередині якого напис: «DER TAPFERKEIT» (За хоробрість). Пам'ятна монета мала вушко, за допомогою якого підвішувалась на стрічці шириною

40 мм. По краях стрічки були вертикальні смужки білого та червоного кольорів, а посередині – безліч горизонтальних вузьких смужок тих самих барв. 19 травня 1809 р. внесли корективи до статуту Монети. Найбільш значимою зміною стала зміна назви відзнаки. В оновленому статуті її стали називати Військовою почесною медаллю (Militär-Ehren-Medailen), або просто медаллю «За хоробрість» (Tapferkeitsmedaille). Остання назва і стала офіційною до самого кінця існування нагороди (Герасимчук, Part 1, 2023).

Посередині розміщена медаль «За хоробрість», якою воїн був нагороджений уже за правління останнього австро-угорського монарха імператора Карла, який після смерті Франца Йосифа 21 листопада 1916 р. став на чолі Австро-Угорщини. Відповідно, медалі «За хоробрість» зазнали змін. Указ про виготовлення медалей з новим дизайном був виданий 4 квітня 1917 р. Цим же документом було обумовлено, що нові медалі слід вручати лише після того, як будуть вичерпані запаси старих (Герасимчук, Part 2, 2023). Відповідно профіль нового монарха на аверсі відзнаки вказує на те, що нагородження нею військового відбулось не раніше 1917 р.

Праворуч біля попередніх відзнак на уніформі помітно Військовий Хрест Карла (Karl-Truppenkreuz) (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IV-798). Ця нагорода була заснована у 1916 р. та разом із Залізним Хрестом заслуг (Eisernes Verdienstkreuz) для того, щоб закрити «прогалину» в системі солдатських нагород. Вони мали вручатися за загальні бойові заслуги та тривале перебування на передовій (Герасимчук, Part 2, 2023).

На звороті світлини написано наступний текст «Дорогенькій товаришу Андрій Тофан. Снятин 1/8 18». Тобто фото зроблено, як зазначалось в серпні 1918 р., останнього року Великої війни. Також на знімку, над цим текстом, вказано «Андрій Тофан св Стефаника» (Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IV-798).

Михайло Бажанський у своїй праці «Вічно житимуть...» вказує, що Андрій Тофан (1890–1967) народився в с. Підвисока (с. Підвисоке, тепер Снятинська міська громада Коломийського р-ну). Він закінчив народну школу. А. Тофан навчався у гімназії в Коломії, де склав іспит зрілості. Студіював право у м. Чернівці. В період Першої світової війни, як старшина австрійської армії, брав він активну участь в бойових діях. У вказаній праці М. Бажанський також стверджував: «Василь Стефаник сказав до Андрія [Тофана – авт], що новелю «Сини» побудував на «дісній події твоїй і твого брата Володимира»» (Бажанський, 1984, с. 445–446).

У свою чергу, український історик Василь Костащук (1885–1931) (Рубльов, 2014) у листі до В. Стефаника написаному у м. Київ 19 серпня 1918 р. загадував: «... Андрій Тофан прийшов до мене і передав мені Вашого дорогого листа. Як він розказав мені про Вас, про дітей Ваших, то в мій ...» (Стрілько-Тютюн, 2019, с. 57).

Під час польсько-української війни А. Тофан вступив до лав УГА, де служив, як «розвідний старшина». Потім військовий був інтернований і перебував у польському полоні у таборі Домб'є. Повернувшись до м. Снятин в 1921 р. він одружився (Бажанський, 1984, с. 445). А. Тофан брав участь у відновленні діяльності повітової секції Українського студентського союзу, якою керував до 1924 р. (Бажанський, 1983, с. 160; Бойда, 2024). Він симпатизував

Фото 4. Андрій Тофан. Серпень 1918 р.

Джерело: Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IV-798

Українській військовій організації (УВО), за що був ув'язнений в тюрмі Бригідки (Бажанський, 1970). М. Бажанський зазначав: «В часи творення Української Дивізії зголосився в її ряди, за що пізніше відсидів одинадцять років на Сибірі». Він був звільнений у 1957 р. (Бажанський, 1984, с. 446).

Загалом фотографії, що зберігаються у фондах Івано-Франківського краєзнавчого музею є важливим джерелом для дослідження такого явища у структурі австро-угорських збройних сил, як однорічні добровольці. Детальний розгляд світлин однорічників також дозволяє вивчати зміни, що відбувалися у війську монархії Габсбургів на початку XX ст. Крім того, ці знімки висвітлюють службу українських однорічників в лавах цісарської-королівської армії. Вони можуть бути використані для підготовки наукових праць, як з історії військової справи, так і присвячених звитязі української інтелігенції краю, що часто після проходження служби однорічних добровольців, воювала і вмирала на бойовищах Першої світової війни.

Список використаної літератури

1. Адаменко Д. Однорічні добровольці – одне з джерел поповнення війська офіцерами. 20 березня 2020. URL: https://www.ah.org.ua/one-year-volunteers-are-one-of-the-sources-of-enlistment-for-officers#google_vignette
2. Адаменко Д. Однострій піхотинця спільного війська та австрійського ландверу на початку Першої світової війни. 4 березня 2020. URL: <https://ah.org.ua/uniform-of-infantryman-of-common-army-and-austrian-landwehr-at-the-outbreak-of-world-war-i>
3. Бажанський М. Андрій Тофан. *Снятин*. 1970. Вип. 3. С. 16.
4. Бажанський М. Вічно житимуть ... Постаті від зарання історії, аж до найновіших часів. Біографічний словник. Детройт, 1984. 524 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/bazhanskyj-m-vichno-zhytymut-postati-vid-zarannya-istoriyi-azh-do-najnovishyh-chasiv-biografichnyj-slovyk/>
5. Бажанський М. Творчий динамізм патріотизму моїх земляків. Гаслова енциклопедія. Детройт, 1983. 256 с.
6. Бойда А. Участь Василя Порайка та братів Гоївих в роботі секції Українського Студентського Союзу в м. Снятин (1911–1921). *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. 2024. Т. 37. С. 140–149. DOI: <https://doi.org/10.15330/gal.37.140-149>
7. Васильчук М. Матіїв-Мельник Микола. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія. Т. 2: 3-О. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2019. С. 537–538.
8. Васильчук М. М. Літературне краєзнавство (Коломия і Коломийщина. XX століття) : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Українська мова та література». Коломия, 2007. С. 112.
9. Герасимчук Ю. Der tapferkeit / Fortitvdini (Part 1). 10 жовтня 2023. URL: <https://ah.org.ua/der-tapferkeit-fortitvdini>
10. Герасимчук Ю. Der tapferkeit / Fortitvdini (Part 2). 17 жовтня 2023. URL: https://ah.org.ua/der-tapferkeit-fortitvdini-2-2#google_vignette
11. Костючок П., Полівчук В., Щербін Л. Українці Східної Галичини в Австро-Угорській армії (1867–1914 рр.). *Вісник науки та освіти. Серія «Історія та археологія»*. 2024. № 12(30). С. 1517–1530. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12\(30\)-1517-1530](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-1517-1530)
12. Лозинський А. Ф. Збройні сили Австро-Угорщини (1867–1918 рр.) : дис. ... канд. істор. наук: 20.02.22. Львів, 2006. 199 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Lozynskyi_Andrii/Zbroini_syly_Avstro-Uhorschyny_1867-1918_rr.pdf
13. Лосєв О. С. Особливості підготовки офіцерів воєнного часу в збройних силах Австро-Угорщини та Росії в роки Першої світової війни. *Воєнно-історичний вісник: Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. Київ : ЦП «Компринт», 2019. № 4(30). С. 32–42. URL: https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/04/visnuk-430_2018.pdf

14. Лосєв О. С. Офіцери резерву бувшої Австро-Угорської армії – як основа офіцерського корпусу Галицької армії. *Система підготовки офіцерів резерву у збройних силах Австро-Угорщини напередодні та в роки Першої світової війни : матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Українське військо в національній революції 1917–1921 рр. (До 100-річчя армії УНР)»* / Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Львів, 2017. С. 27–29. URL: https://asv.mil.gov.ua/content/nauka/2017/03-11-2017_zb_tez_dop.PDF
15. Лосєв О. С. Система підготовки офіцерських кадрів сухопутних військ у Збройних силах Австро-Угорщини напередодні Першої світової війни. *Військово-науковий вісник Національної академії сухопутних військ*. 2018. Вип. 29. С. 154–169. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.29.2018.154-169>
16. Монолатій І. Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців, 1914–1918. Київ : Темпора, 2008. 88 с. (Militaria Ucrainica). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Monolatii_Ivan/Ukrainski_lehionery/
17. Рубльов О. С. Косташук Василь Миколайович. Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-3928>
18. Савчук М. В. Матіїв-Мельник Микола. Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-66058>
19. Стрілько-Тютюн В. Храм українства. Історія Бориспільської Української гімназії імені Павла Чубинського. Київ, 2019. 408 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Strilko-Tiutun_Valentyna/Khram_ukrainstva_Istoriia_Boryspilskoi_Ukrainskoi_himnazii_imeni_Pavla_Chubynskoho/
20. Тинченко Я. Славні рутенці. Українські полки Австро-Угорської армії, 1801–1918 рр. Київ : Темпора, 2024. 296 с.
21. Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IV-798. Андрій Тофан. Серпень 1918 р.
22. Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Дп-IX-828/2. Копія світлини однорічних добровольців 1916 р.
23. Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-108169, Оф-2384. Українські однорічні добровольці. 27 лютого 1916 р.
24. Фонди Івано-Франківського краєзнавчого музею. Кн-89403, Оф-2042. Павло Крупський. 19 вересня 1915 р.
25. Чолій С. В. Формування австро-угорських збройних сил у внутрішній політиці Габсбурзької Монархії, 1868–1914 рр. : дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02. Київ, 2012. 224 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Cholii_Serhii_Vasylovych/Formuvannia_avstro-uhorskykh_zbroinykh_syl_u_vnutrishnii_politytsi_Habsburzkoii_Monarkhii_1868-1914_r/
26. Шейко О. «Пісня серця» Ольги Плешкан. *Фотографії старого Львова*, 13 березня 2016. URL: <https://photo-lviv.in.ua/pisnya-sertsya-olhy-pleshkan/>
27. Ющенко М. Петлиці Легіону УСС в 1914–1919 рр. *Стрій*. 2023. № 5. С. 91–102. URL: https://html.striy.org.ua/archive/5_2023/Striy05_USR.html
28. Яворівський Є. «За цісаря, за державу». *Літопис Червоної Калини*. 1937. Ч. 3. С. 18–20. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Litopys_Chervonoii_Kalyny/1937_Chyslo_03/

References

1. Adamenko, D. (2020). Odnorichni dobrovoltsi – odne z dzherel popovnennia viiska ofitseramy [One-year volunteers – one of the sources of the increase in the number of officers]. Retrieved from https://www.ah.org.ua/one-year-volunteers-are-one-of-the-sources-of-enlistment-for-officers#google_vignette [in Ukrainian].
2. Adamenko, D. (2020). Odnostrii pikhotyntsia spilnoho viiska ta avstriiskoho landveru na pochatku Pershoi svitovoi viiny [Uniform of the Austrian army and the Austrian Landwehr at the beginning of the

First World War]. Retrieved from <https://ah.org.ua/uniform-of-infantryman-of-common-army-and-austrian-landwehr-at-the-outbreak-of-world-war-i> [in Ukrainian].

3. Bazhanskyi, M. (1970). Andrii Tofan. *Sniatyn*, (3), 16.

4. Bazhanskyi, M. (1983). Tvorchyi dynamizm patriotyzmu moikh zemliakiv. Haslova entsyklopediia [The creative dynamism of the patriotism of my compatriots. Encyclopaedia of slogans]. Detroit [in Ukrainian].

5. Bazhanskyi, M. (1984). Vichno zhytymut ... Postati vid zarannia istorii, azh do nainovishykh chasiv. Biografichnyi slovnyk [Eternally will live... Figures from the earliest history to the most recent times: A Biographical Dictionary]. Detroit. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/bazhanskyj-m-vichno-zhytymut-postati-vid-zarannya-istoriyi-azh-do-najnovishykh-chasiv-biografichnyj-slovnyk/> [in Ukrainian].

6. Boida, A. (2024). Uchast Vasylia Poraika ta brativ Hoivkykh v roboti seksii Ukrainskoho Studentskoho Soiuzu v m. Sniatyn (1911–1921) [Participation of Vasyl Porayko and the Goyiv brothers in the work of the branch of the Ukrainian Student Union in Sniatyn (1911–1921)]. *Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys – The scientific, cultural and educational local history journal «Halychyna»*, (37), 140–149. DOI: <https://doi.org/10.15330/gal.37.140-149> [in Ukrainian].

7. Cholii, S. V. (2012). Formuvannia avstro-uhorskykh zbroinykh syl u vnutrishnii politytsi Habsburzkoï Monarkhii, 1868–1914 rr. [Formation of the Austro-Hungarian armed forces in the internal politics of the Habsburg Monarchy, 1868–1914]. *Candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Cholii_Serhii_Vasylovych/Formuvannia_avstro-uhorskykh_zbroinykh_syl_u_vnutrishnii_politytsi_Habsburzkoï_Monarkhii_1868-1914_r/ [in Ukrainian].

8. Fondy Ivano-Frankivskoho kraieznavchoho muzeiu. Dp-IV-798. Andrii Tofan. Serpen 1918 r. [Funds of the Ivano-Frankivsk Regional Museum. Andrii Tofan. August 1918] [in Ukrainian].

9. Fondy Ivano-Frankivskoho kraieznavchoho muzeiu. Kn-108169, Of-2384. Ukrainski odnorichni dobrovoltsi. 27 liutoho 1916 r. [Funds of the Ivano-Frankivsk Regional Museum. Ukrainian one-year volunteers. 27 February 1916] [in Ukrainian].

10. Fondy Ivano-Frankivskoho kraieznavchoho muzeiu. Kn-89403, Of-2042. Pavlo Krupskyi. 19 veresnia 1915 r. [Funds of the Ivano-Frankivsk Regional Museum. Pavlo Krupskyi. 19 September 1915] [in Ukrainian].

11. Fondy Ivano-Frankivskoho kraieznavchoho muzeiu. Kopiiia svitlyny odnorichnykh dobrovoltsiv 1916 r. Dp-IX--828/2 [Funds of the Ivano-Frankivsk Regional Museum. Copy of a photo of one-year volunteers from 1916] [in Ukrainian].

12. Herasymchuk, Yu. (2023). Der tapferkeit / Fortitvdini [Of bravery / Fortitvdini]. (Part 1). Retrieved from <https://ah.org.ua/der-tapferkeit-fortitvdini> [in Ukrainian].

13. Herasymchuk, Yu. (2023). Der tapferkeit / Fortitvdini [Of bravery / Fortitvdini]. (Part 2). Retrieved from https://ah.org.ua/der-tapferkeit-fortitvdini-2-2#google_vignette [in Ukrainian].

14. Kostiuchok, P., Polivchuk, V., & Shcherbin, L. (2024). Ukrainci Skhidnoi Halychyny v Avstro-Uhorskii armii (1867–1914 rr.). [Ukrainians of Eastern Galicia in the Austro-Hungarian Army (1867–1914)]. *Visnyk nauky ta osvity. Seriiia «Istoriia ta arkeolohiia» – Bulletin of Science and Education. Series «The History and Archaeology»*, 12(30), 1517–1530. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12\(30\)-1517-1530](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-1517-1530) [in Ukrainian].

15. Losiev, O. S. (2017). Ofitsery rezervu buvshoi Avstro-Uhorskoï armii – yak osnova ofitseriskoho korpusu Halytskoï armii [Reserve officers of the former Austro-Hungarian Army – as the basis of the officer corps of the Galician Army]. *Systema pidhotovky ofitseriv rezervu u zbroinykh sylakh Avstro-Uhorshchyny naperedodni ta v roky Pershoi svitovoi viiny – The system of training reserve officers in the armed forces of Austro-Hungary on the eve and during the First World War*. (pp. 27–29). Lviv. Retrieved from https://asv.mil.gov.ua/content/nauka/2017/03-11-2017_zb_tez_dop.PDF [in Ukrainian].

16. Losiev, O. S. (2018). Systema pidhotovky ofitserskykh kadriv sukhoputnykh viisk u Zbroinykh sylakh Avstro-Uhorshchyny naperedodni Pershoi svitovoi viiny [Peculiarities of wartime officer training

in the armed forces of Austria-Hungary and Russia during the First World War]. *Viiskovo-naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii sukhoputnykh viisk – Military Science Bulletin of the National Academy of Land Forces*, (29), 154–169. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.29.2018.154-169> [in Ukrainian].

17. Losiev, O. S. (2019). Osoblyvosti pidhotovky ofitseriv voiennoho chasu v zbroinykh sylakh Avstro-Uhorshchyny ta Rosii v roky Pershoi svitovoi viiny [The system of training officer cadres of the ground forces in the Armed Forces of Austria-Hungary on the eve of the First World War]. *Voienno-istorychnyi visnyk: Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Military History Bulletin: Collection of scientific works of the National Defence University of Ukraine*, 4(30), 32–42. Kyiv: TsP «Kompriynt». Retrieved from https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/04/visnuk-430_2018.pdf [in Ukrainian].

18. Lozynskyi, A. F. (2006). Zbroini syly Avstro-Uhorshchyny (1867–1918 rr.) [Armed Forces of Austria-Hungary (1867–1918)]. *Candidate's thesis*. Lviv. Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Lozynskyi_Andrii/Zbroini_syly_Avstro-Uhorschyny_1867-1918_rr.pdf [in Ukrainian].

19. Monolatii, I. (2008). Ukrainski lehionery. Formuvannia ta boiovyi shliakh Ukrainykh Sichovykh Striltsiv, 1914–1918 [Ukrainian Legionnaires. Formation and Combat Path of the Ukrainian Sich Riflemen, 1914–1918]. Kyiv: Tempora. (Militaria Ucrainica). Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Monolatii_Ivan/Ukrainski_lehionery/ [in Ukrainian].

20. Rublov, O. S. (2014). Kostashchuk Vasyl Mykolaiovych [Kostashchuk Vasyl Mykolaiovych]. In: *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine* / Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-3928> [in Ukrainian].

21. Savchuk, M. V. (2018). Matiiv-Melnyk Mykola [Matiiv-Melnyk Mykola]. In: *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine* / Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-66058> [in Ukrainian].

22. Sheiko, O. (2016). «Pisnia sertsia» Olhy Pleshkan [«Song of the Heart» by Olhy Pleshkan]. *Fotografii staroho Lvova – Photographs of old Lviv*. Retrieved from <https://photo-lviv.in.ua/pisnya-sertsia-olhy-pleshkan/> [in Ukrainian].

23. Strilko-Tiutun, V. (2019). Khram ukrainstva. Istoriia Boryspilskoi Ukrainskoi himnazii imeni Pavla Chubynskoho [Temple of Ukrainianism. History of the Pavlo Chubynskiy Boryspil Ukrainian Gymnasium]. Kyiv. Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Strilko-Tiutun_Valentyna/Khram_ukrainstva_Istoriia_Boryspilskoi_Ukrainskoi_himnazii_imeni_Pavla_Chubynskoho/ [in Ukrainian].

24. Tynchenko, J. (2024). Slavni rutentsi. Ukrainski polky Avstro-Uhorskoï armii, 1801–1918 rr. [The Glorious Ruthenians. Ukrainian Regiments of the Austro-Hungarian Army, 1801–1918]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].

25. Vasylchuk, M. (2019). Matiiv-Melnyk Mykola [Matiiv-Melnyk Mykola]. In: *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Entsyklopediia – Western Ukrainian People's Republic 1918–1923. Encyclopedia*. Vol. 2: Z-O. (pp. 537–538). Ivano-Frankivsk: Manuscript-Lviv [in Ukrainian].

26. Vasylchuk, M. M. (2007). Literaturne kraieznavstvo (Kolomyia i Kolomyishchyna. XX stolittia) [Literary local history (Kolomyia and Kolomyia region. 20th century)]. Kolomyia [in Ukrainian].

27. Yavorivskiy, Ye. (1937). «Za tsiaria, za derzhavu» [«For the Kaiseror, for the State»]. *Litopys Chervonoï Kalyny – Chronicle of Red Kalina*, (3), 18–20. Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Litopys_Chervonoï_Kalyny/1937_Chyslo_03/ [in Ukrainian].

28. Yushchenko, M. (2023). Petlytsi Lehionu USS v 1914–1919 rr. [Buttonholes of the USS Legion in 1914–1919]. *Strii – Stroy*, (5), 91–102. Retrieved from https://html.striy.org.ua/archive/5_2023/Striy05_USR.html [in Ukrainian].

Олійник О. В., Довган Ю. Л. Однорічні добровольці австро-угорської армії на фотографіях з фондів Івано-Франківського краєзнавчого музею

Метою роботи є провести всебічне джерелознавче дослідження фотографій однорічних добровольців австро-угорської армії, які зберігаються у фондах Івано-Франківського краєзнавчого музею. Автори статті прагнуть висвітлити специфіку такого явища в армії монархії Габсбургів, як однорічна військова служба та охарактеризувати історичні умови в яких були зроблені фото.

У статті проаналізовано ряд фотографій періоду Першої світової війни, з фондів ІФКМ та висвітлено історичний контекст цих світлин. Ці знімки об'єднують те, що вони містять зображення однорічних добровольців. Автори публікації аналізують специфічні особливості такого явища у австро-угорській армії, як однорічна служба у війську. У дослідженні висвітлено вимоги до кандидатів у однорічники, процес підготовки та їхню подальшу службу в армії у мирний час та в період Першої світової війни. Розглянуто черговість та зміни у присвоєнні звань цим військовим. Проаналізовано трансформацію відзнак, які носили на своїх одностроях однорічники. Охарактеризовано роль однорічних добровольців в умовах нестачі офіцерських кадрів у збройних силах Австро-Угорщини під час Великої війни.

Окремо розглянуто кожну з чотирьох світлин на яких є однорічники. Проаналізовано уніформу та відзнаки сфотографованих вояків. Зокрема автори вказують на елементи однострою воїнів, які підтверджують те, що на світлинах однорічні добровольці цісарського війська. У випадку коли вдалось встановити військовий підрозділ в якому вони служили, подано відомості про це формування. Коротко охарактеризовано життєвий шлях тих вояків на світлинах особи, яких вдалось з'ясувати.

В цілому однорічні добровольці відіграли значну роль у формуванні офіцерського корпусу цісарської армії. У свою чергу досліджені світлини є важливим джерелом вивчення проблематики однорічної військової служби в австро-угорських збройних силах. Також ці фото висвітлюють участь українців в бойових діях Першої світової війни в лавах Австро-угорського війська.

Ключові слова: однорічні добровольці, фотографії, Івано-Франківський краєзнавчий музей, уніформа, уніформістика, зброезнавство, австро-угорська армія, Галичина, національно-визвольні змагання, українські армії, Українська Галицька Армія, Перша світова війна.

Oliynyk O. V., Dovhan Yu. L. One-year volunteers of the austro-hungarian army in photographs from the collections of the Ivano-Frankivsk Regional Museum of Local History

The purpose of this work is to conduct a comprehensive source-based study of photographs of one-year volunteers of the Austro-Hungarian Army preserved in the collections of the Ivano-Frankivsk Regional Museum of Local History. The authors aim to highlight the specific nature of the phenomenon of one-year voluntary military service in the army of the Habsburg Monarchy and to characterize the historical conditions under which these photographs were taken.

The article analyzes a number of photographs from the period of the First World War preserved in the collections of the Ivano-Frankivsk Regional Museum of Local History and presents the historical context of these images. The photographs are united by the fact that they depict one-year volunteers. The authors examine the distinctive features of this phenomenon in the Austro-Hungarian Army – one-year military service. The study outlines the requirements for candidates, their training process, and their subsequent service both in peacetime and during the First World War. The sequence and changes in the conferral of ranks upon these servicemen are considered. The transformation of insignia worn by the one-year volunteers on their uniforms is analyzed. The role of these volunteers is characterized in the context of the shortage of officer personnel in the Austro-Hungarian armed forces during the Great War.

The article separately examines each of the four photographs depicting one-year volunteers. The uniform and insignia of the photographed soldiers are analyzed in detail. In particular, the authors point out uniform elements that confirm that the individuals in the photos were one-year volunteers of the Imperial Army. Where it was possible to identify the specific military unit in which they served, brief information about the formation is provided. The article also briefly outlines the life paths of those soldiers whose identities were established.

In general, one-year volunteers played a significant role in shaping the officer corps of the Imperial Army. The analyzed photographs constitute an important source for studying the issue of one-year military service in the Austro-Hungarian armed forces. Moreover, these images shed light on the participation of Ukrainians in the hostilities of the First World War within the ranks of the Austro-Hungarian Army.

Key words: One-year volunteers, photographs, Ivano-Frankivsk Regional Museum of Local History, uniform, uniformology, military studies, Austro-Hungarian Army, Galicia, national liberation struggles, Ukrainian armies, Ukrainian Galician Army, First World War.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції: 24.11.2025 р.

Прийнято до друку: 23.12.2025 р.

Опубліковано: 29.12.2025 р.